

כט

ניתוק חולה שאפסו סיכוייו לחיות ממכונת הנשמה מלאכותית *

הנושא אשר עומד אנכי להרצותו בפניכם הוא חמור ביותר, לא מצדו ההלכתי (כפי שנראה להלן), אלא מן הצד האנושי שבו. יצור אנוש המוטל בפנינו ונושם באמצעות מכונת הנשמה, וברור לנו שניתוקו מן המכונה תהיה הגורם למותו (כך נוסחה השאלה כאשר הוצגה בפני, אך כפי שנראה להלן אין זה נכון), האם אפשר לנו לעשות זאת? לא שאלתם אם מותר לעשות זאת, אלא אם אפשר לנו. ובאמת כאשר הוצגה השאלה בפני חשתי שאין אתם מחפשים היתר הלכתי, אלא היתר מוסרי לארגעת המצפון. וזאת נעשה ברצות ה' בהרצאתנו זאת, אך אחרי הצגת מקור ההלכה, נרצה תחלה על ערך החיים, ואף ערך חיי שעה קלה בלבד בהשקפת התורה, ורק אח"כ נסור לדון בגוף השאלה, מטעמים מובנים וברורים.

שנינו: הגוסס¹ הרי הוא כחי לכל דבר זוקק ליבום ופוטור מן היבום וכו' (מסכת שמחות פרק ראשון הלכה א')

(* הרצאה זו נשאתי לפני שנים אחדות (כאשר התיר בית-משפט אנגלי לנתק נערה שהפכה לצמח, ממכונת הנשמה מלאכותית) בפני כנס מחוזי של רופאים בביה"ח בילינסון בפ"ת, ולא פרסמתיה עד עתה מטעמים אשר עמדי.

1) הגדרת גוסס אדם סמוך לשעת מותו שקול גרונו נשמע באותה שעה (הרמב"ם בפירוש המשניות ערכין פ"א מ"ג). והרב תוס' יום טוב שם פירש: לשון מגיסה בקדירה, שליחה מתהפכת בגרונו כמגיס בקדירה. והרמ"א כתב: גוסס (פירוש תרגום על צד תאמנה, על גססהון, כלומר על חזה שלהן. וענין גוסס הוא קרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה) הרי הוא כחי

אין קושרין את לחייו ואין פוקקין את נקביו ואין נותנים כלי של מתכות ודבר שהוא מיקר על טבורו עד שעה שימות וכו' (שם הלכה ב') אין מזיזין אותו ואין מטילין אותו על גבי החול ולא על גבי המלח עד שעה שימות (שם הלכה ג')².

אין מעצמין את עיני הגוסס. הנוגע בו ומזיזו הרי זה שופך דמים שהיה ר' מאיר אומר משל לנר שהוא מטפטף כיון שנגע בו אדם מכבהו, כך כל המעמץ עיני הגוסס כאילו הוא נוטל נשמתו (שם הלכה ד').

מדברי הברייתא הנ"ל ניתן ללמוד שאסור לקרב מותו של גוסס אף שלא נותר לו לחיות אלא דקות ספורות בלבד, ואף גם זאת בטוחים בו שימות, ואעפ"כ דינו כחי לכל דבר. ומשלו של ר' מאיר שהיה אומר משל לנר שהוא מטפטף כיון שנגע בו אדם מכבהו, הוא היסוד להלכה שנעסוק בה.

וברייתא הנ"ל שהעתקנו ממסכת שמחות, פסקוה להלכה הטור (ביו"ד סימן של"ט), ומרן (בשו"ע שם) וזו לשונו: הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, אין קושרין לחייו וכו' ואין שומטין כר מתחתיו, ואין נותנין אותו ע"ג חול וכו' וכו' כלשון הברייתא הנ"ל בתוספת מרובה החסרה בנוסחאות שבפנינו עיין שם.

והרמ"א הוסיף בהג"ה שם: וכן אסור לגרום למת שימות מהרה כגון

ויכול לגרש (שו"ע אבן העזר סימן קכ"א סעיף ז'), וכן כתב גם בחושן המשפט סימן רי"א ס"ב).

2) כל הפעולות השנויות, נעשות במת אחר מותו, קשירת לחייו כדי שלא יפתח פיו. פקיקת נקביו כדי שלא תכנס רוח ויתפח. והנחת כלי מתכות על הטבור, לקררו שלא יתפח. והשכבתו על החול או על המלח כדי שיצטנן ולא יתפח. כל הפעולות הנ"ל אסור לעשות לגוסס אף שבטוחים בו שימות, עד שימות בודאי.

מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו, מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה, וכן לא יזיזנו ממקומו, וכן אסור לשום מפתחות ביהכנ"ס תחת ראשו כדי שיפרד, אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש מותר להסירו משם דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע עכ"ל, ולקמן נשוב לביאור ההלכה. מדברי הרמ"א למדנו שאסור לקרב מיתתו של חולה — גוסס אף אם הכונה היא לטובתו לפוטרו מיסורי גסיסתו הארוכה.

תוכן קדושת החיים

בטעם הלכה זאת כתב הרב ערוך השולחן (שם סעיף א') וזו לשונו: ואף על פי שאנו רואים שמצטער הרבה וטוב לו המות, מ"מ אסור לנו לעשות דבר לקרב מיתתו, והעולם ומלואו של הקב"ה וכך רצונו יתברך עכ"ל.

מלים מעטות המקפלות תוכן רב. יסורין של אדם הם רצון הקב"ה, ונטילת חייו הם התקוממות נגד רצונו יתברך, שהעניק לו חיים אלה והענישו באותם יסורין.

וטעם זה נאמר גם לגבי הלכה אחרת, שאין ממיתין אדם בהודאת פיו (הרמב"ם בהלכות סנהדרין פרי"ח ה"ו), וכתב הרדב"ז הטעם "לפי שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה כמו שנאמר (ביחזקאל י"ח) הנפשות לי הם".

והרמב"ם עצמו כתב טעם זה לגבי הלכה אחרת: ומוזהרין בית-דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפוטרו, שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל אדם, אלא קנין הקב"ה... ואין לך דבר שהקפידה עליו תורה כשפיכות דמים (הרמב"ם הלכות רוצח פרק א').

מה טעם לחיי יסורין

יטען הטוען, אם גזירה היא נקבל, ואם לדין יש תשובה, מה טעם לחיים אומללים אלה של סבל ויסורין, הנטולים כל תקוה וסיכוי ושסופם מות.

תיאמר האמת, גזירה היא, נפש האדם היא כאמור קנין האלקים אשר נתנה, ואסור לאדם לשלוח יד בנפש האלקית, אפילו היא נפשו בגופו שלו, אין הוא אדון עליה, וחייב הוא לסבול.

אלא גם טעם יש כדברי הרב "ערוך השולחן" הנ"ל, "כך רצונו יתברך". ודברי טעם הם, למה בוחר הקב"ה מות קל מאד לפלוני תוך התקף-לב, או מחלה קצרה ללא יסורין, ולמה לפלוני מחלה קשה המרבה את יסוריו. וכי ח"ו שרירות לב יש כאן, אלא כך גזרה חכמתו יתברך, לתת לכל אדם לפי מעשיו, וזה חלק מדינו יתברך. יתכן שאדם זה שמת בשלוה ונחת, צפויה נפשו לעונשים כבדים דוקא בעולם האמת, ואילו זה שסבל יסורין קשים במחלתו עד צאת נפשו, תשוב לבוראה זכה וטהורה לקבלת שכרו הטוב בגן-עדנו (על דרך שדרשו רבותינו על הפסוק, ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, עיין מ"ש באורך בזה בספרנו "מקור חיים השלם" חלק שני עמוד 270). או אולי שזה בעל זכויות רבות וזכה גם למיתה קלה ונאה וכו', וזה סובל בעוה"ז ויסבול גם בעוה"ב וכו', ודינו יתברך מי ידע. זאת ועוד, כל תפיסתנו היא גופנית-חמרית. אך אם נסתכל לנשמה ישות הקיימת לפני בואה לגוף זה, וגם תתקיים אחרי צאתה ממנו, ואם נביא בחשבון שאין אנו יודעים כלל מדוע באה לעוה"ז, מה היא משלימה כאן בגוף, לקראת מה היא הולכת לאותו עולם, מה ערך יש לכל שעה ולכל רגע שהיא שוהה בגוף זה (הרי כל זה הוא מסתרי הנפש ותעלומותיה) אז ייקל עלינו גם להבין מדוע אסור לקרב אף לרגע קט פרידת הנפש מהעולם.

חומרת הפגיעה בנפש הגוסס

כתב הרמב"ם: אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות, ואפילו הרג את הגוסס נהרג עליו (הלכות רוצח פרק ב' ה"ז). מהלכה זו אנו למדין שדין "הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו" אינו חומרא וחסידות בלבד, אלא דין גמור להרוג את ההורגו.

(ולפי"ז אותה אם שהרגה את בנה חולה הסרטן היתה נהרגת עליו בבית-דין אילו היו עדים והתראה, ובלא זה הרי היא בחיוב שופך דמים. אלא שיתכן ובית-הדין היה מוצא דרכים וסבות לפוטרה כפי שבית-המשפט מצא, אבל מידי חיוב אין היא יוצאת למרות כונותיה הטובות וזה פשוט וברור ואין זה מקומו).

ונציין בזה דברי התוס' (במסכת נדה מ"ד ד"ה איהו) שכתבו: "דמכל מקום משום פקוח נפש מחללים עליו את השבת (על גוסס) אף על גב... דרוב גוססים למיתה... דאין מהלכים בפקוח נפש אחר הרוב". וכך פסק מרן בדין מפולת בשבת (שו"ע או"ח סי' שכ"א ס"ד): אפילו מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחים ובודקים עד חוטמו וכו'. ומכאן ניתן ללמוד כמה ערך וחשיבות יש לחיי שעה, שהרי ידוע הוא בבירור שלא יחיה, ומפקחים עליו את הגל לצורך חיי שעה בלבד.

ויש מקום לשאול, שהלא טעם ההיתר לחלל שבת לשם פיקוח נפש נלמד מן הפסוק "וחי בהם" ודרשו רבותינו ולא שימות בהם. או כפי שדרשו, חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה (עיין יומא פ"ה:), והלא זה בודאי ימות, ואין לומר עליו "וחי בהם", ולא שישמור שבתות הרבה. וכנראה שזה היה קשה לרבינו המאירי, והתכוין לתרצה בדבריו וזו לשונו: התחילו לפקח ובדקו בחוטמו ומצאוהו חי משלימין בפיקוחו, ואף שנתברר שאי אפשר לו לחיות אפילו שעה אחת, שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה עכ"ל.

ויפה טעם זה גם לנידון דידן, לאסור קירוב מיתתו של גוסס אפילו גדלו יסוריו ביותר שמא לא הספיק עדיין להתודות בלבו ולחזור בתשובה לקראת פרידתו מן העולם, ואולי יעשה זאת דוקא באותם רגעים שניטול ממנו.

וגדולה מזאת כתב הרב "פרי מגדים" (שם, בא"א אות ד') דמי שנגמר דינו למיתת בית-דין מפקחין עליו הגל בשבת דאין מיתת בית דין דוחה שבת וחיי שעה מפקחין וכו'. והנה הרב "משנה ברורה" (בביאור הלכה בסוף הסימן) השיגו וזו לשונו: ולענ"ד לא נהירא כלל דהתורה חסה על חיי שעה היינו מי שחס על חיים שלו לאפוקי בזה דגברא קטילא הוא מחמת רשעתו עכ"ל.

ופה קדוש אמר זה, ואעפ"כ נראים בטעמם דברי הרב פרי-מגדים מכל הטעמים שכתבנו לעיל. ועוד, הלא אפשר שעד הוצאתו להורג למחרת ימצאו מלמדי זכות, וכן שנינו שאפילו בשעת הליכתו לבית הסקילה כרוז יוצא לפניו, פלוני יוצא ליסקל וכו' וכל מי שיודע לו זכות יבוא וילמד (סנהדרין פ"ו מ"א), וא"כ שמא ימצא לו זכות וינצל מן המיתה. ועוד שכל היוצא ליהרג מתודה (במשנה שם מ"ב), וכאשר יפקחו עליו את הגל בשבת יועיל לו שיתודה ויחזור בתשובה וכדברי המאירי, ואפילו ימות היום מחמת המפולת הלא אפשר שבינתיים יתודה.

(אלא ששם סיים הרב משנה-ברורה דבריו "ולא עדיף מרועי בהמה דקה דקיי"ל ביו"ד קנ"ח דאין מעלין אותו מן הבור". ולענ"ד אין הנדון דומה לראיה כלל ועיקר, כי בנדון דידן מדובר באדם הנוטה למות בודאי, ואם לא ימות יוצא מחר להורג, והצלת חיי שעה באה לשם וידוי ותשובה ככל מי שנפלה עליו מפולת, משא"כ ברועי בהמה דקה בא"י, שאם נעלהו הרי הוא חי וקיים מעתה "ועומד ברשעו ושוגה בו תמיד" וכדברי רבינו הרמב"ם בהלכות רוצח פרק ד', ועיין היטב ואכמ"ל).

ואחרי הקדמה ארוכה זאת שבאה ללמדנו כמה גדול ערך החיים

בתורת ה' ואפילו חיי שעה, נשוב לדון בגופה של השאלה הניצבת במרכז נושאנו.

איסור קירוב מיתה

לעיל ציטטנו דבריהם של מרן והרמ"א בדין איסור קירוב מיתה, וזו לשון מרן: הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, אין קושרין לחיו וכו', ואין שומטין כר מתחתיו, ואין נותנין אותו ע"ג החול וכו'. והוסיף רבינו הרמ"א בהגה: וכן אסור לגרום למת שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו, מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה, וכן לא יזיזנו ממקומו, וכן אסור לשום מפתחות ביהכ"נ תחת ראשו כדי שיפרד, אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש מותר להסירו ואין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע עכ"ל.

ודברי הרמ"א טעונים ביאור רב, כי הנה מרן בדבריו אסר לעשות לגוסס כל הפעולות שנהוג לעשותן אחר מיתה (מן הסתם עושים זאת כדי למהר קבורתו מסבות שונות), ובכלל זה "אין שומטין הכר מתחתיו", מפני שע"ז מקרב מיתתו. מעתה מה בא הרמ"א להוסיף על דברי מרן.

והנה עומק פשט דבריו נראה שבא להוסיף איסורי קירוב מיתה שלא על ידי מעשה ממש (שכן מרן עוסק בקירוב מיתה שע"י מעשה כמבואר), וכך גם מורה לשונו: "וכן אסור לגרום למת שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו מכח שאומרים שיש מקצת נוצות עופות שגורמים זה. וכן לא יזיזנו ממקומו. וכן אסור לשום מפתחות ביהכנ"ס תחת ראשו כדי שיפרד" (ואח"כ הביא היתר הפסקת חטיבת העצים

והסרת המלח, ונבאר זה לקמן). דוק היטב שכתב "וכן אסור לגרום למת שימות מהרה" וכונתו ברורה לומר לא זו בלבד שאסור לעשות מעשים בפועל המקרבים מיתתו, והם הדברים שכתב מרן, אלא אפילו לגרום ע"י מעשים סגוליים בלבד לקרב מיתתו אסור, כגון סילוק נוצות, הזזה, והנחת מפתחות בית הכנסת למראשותיו. לא נעלם ממני שמפרשי השו"ע לא כך הבינו כונת הרמ"א, ופירשו שאיסור מעשים אלה הוא משום ההזזה והתנועה הגורמת למיתה. אבל עצם הסרת אותו כר שיש בו נוצות וכו' או הנחת המפתחות של ביהכנ"ס תחת מראשותיו אין בו איסור מצד עצמו אם לא מחמת שמזיזו, עיין בדבריהם. (כי מאהבת הקיצור אין ביכלתנו לצטטם ולדקדק בדבריהם). אלא שקשה לי מאד, שאם כן הרמ"א לא הוסיף מאומה על דברי מרן שהרי איסור הזזה כבר כתבו מרן, ולהדיא כתב "ואין שומטין כר מתחתיו", ומה איכפת לנו בכונתו שהיא סילוק הנוצות, כיון שעכ"פ הרי הוא מזיזו ומקרב מיתתו. ועוד תמוה לי מאד שהרמ"א כתב בין יתר דבריו "וכן לא יזיזנו ממקומו", ואלה דברים פשוטים מאד ולמה כתבם ומה חידש בכך. ועוד הוקשה לרב ט"ז (בסק"ב) היתר סילוק המלח מלשונו שגם הוא מזיזו, וחלק על הרמ"א ואסר סילוק המלח מהלשון, ולכאורה הדין עמו, שכן פתיחת פיו וסילוק המלח גם היא הזזה, ומה לי גדולה או קטנה, והרי הוא כמניח ידו על הנר ומכבהו, ודברי הרמ"א לכאורה צ"ע. (וראיתי מה שתירץ הרב בנקודות הכסף, ולענ"ד לא העלה ארוכה לקושיא). והעיקר שלשון הרמ"א שכתב, וכן אסור "לגרום" למת שימות מהרה, קשה לפירושם, שאם משום איסור נגיעה והזזה נגעו בה אין זו גרמה אלא קירוב מיתה ממש, ולפירושם צריך היה רמ"א לכתוב, ולכן אסור וכו', שהלא לא בא להוסיף על דברי מרן מאומה, אלא לאסור דברים אלה משום איסור ההזזה שכבר כתבו מרן. ויש עוד מה להוסיף בדקדוק לשון הרמ"א וקצר המצע מהשתרע, ועיין היטב.

אשר על כן נראה לענ"ד כמו שפירשנו דברי הרמ"א לעיל, שבא להוסיף אף איסור גרמה לקירוב המיתה ע"י מעשים סגוליים, (סילוק נוצות, הזזה, ומפתחות ביהכנ"ס). אלא שגם אנו לפירושנו חייבים ביאור רחב לדברי הרמ"א, שהלא מרן כתב כבר דין השמטת הכר, ומה לנו ולכונתו לסילוק הנוצות. וכן קשים דבריו "וכן לא יזינו ממקומו" וכנ"ל, ואף גם זאת שזו אינה פעולה סגולית ואינה גרמה. וכיון שמקור דברי הרמ"א הוא בספר שלטי הגבורים" שעל הרי"ף, נסור אל המקור הראשון להבנת ההלכה מיסודה.

כתב הרי"ף בפרק ואלו מגלחין (מועד קטן פרק ג'): תניא באבל רבתי, הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר, אין קושרין לחייו ואין פוקקין את נקביו ואין מניחין כלי מתכות וכלי מיקר על טבורו עד שעה שימות וכו'. מן הראוי להתבונן שבגירסת הרי"ף לא נמצא "ואין שומטין הכר מתחתיו", וכן לא נמצא זה בנוסחאות שבידינו. לעומת זאת נמצאים הדברים בנוסחא שהיתה בפני הרמב"ן, וכפי שהעתיק בספרו "תורת האדם" (ענין הפטירה). והטור העתיק הברייתא כפי שהיתה בפני הרמב"ן, ואילו בדברי אביו הרא"ש היא כנוסחת הרי"ף. על פי דברי הרי"ף הנ"ל כתב הרב "שלטי הגבורים" וזו לשונו: "ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגים קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת ששומטין הכר מתחתיו כדי שימות מהרה, שאומרים כי יש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא. וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא ולא עלה בידי, ורבותי חלקו עלי, והר"ר נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר"

(וקשה לי טובא איך רבותיו של הרב "שלטי הגבורים" חלקו על המבואר מפורש בברייתא וכן הר"ר נתן איש איגרא כיצד כתב להתיר מה שאסרה הברייתא, הכונה איסור הזזת הגוסס ע"י השמטת הכר מתחת לראשו. אבל פשוט שזו לא היתה בגירסתם, וכפי שהיתה הנוסחא שבפני הרי"ף. ולפי דבריהם השמטת הכר מתחת לראש הגוסס אינה הזזה של ממש ואין היא מקרבת מיתתו

ולכן מכח עצמה אינה אסורה. אלא שהרב "שלטי הגבורים" רצה ללמוד איסור השמטת הכר והכסת מתוך הברייתא האוסרת קירוב מיתה, ולכן גם הסרת אותן נוצות גורמות לקירוב מיתה. ועל זה חלקו עליו רבותיו, וכתב הר"ר נתן איש איגרא להתיר).
עד כתב הרב "שלטי הגבורים": "אחר כמה שנים מצאתי בספר החסידים סי' תשכ"ג סיוע לדברי שכתוב שם ז"ל, ואם הוא גוסס ואינו יכול למות עד ששימוהו במקום אחר אל יזוהו משם עד כאן".

(ראית הרב היא שאסור לעשות מעשה הגורם קירוב מיתה כהסרת נוצות, מדברי ספר החסידים. וזו הלשון שם: ואם גוסס ואומר שאינו יכול למות עד ששימוהו במקום אחר אל יזוהו משם. הנה כי כן גם זו פעולה סגוליית, שהגוסס חושב שבמקום זה אינו יכול למות ובחדר אחר יוכל למות אסור להעבירו לשם אפילו בזהירות רבה ובהזזה מעטה דוגמת השמטת הכר, והאיסור הוא משום קירוב מיתה שיש (לא מחמת הטלטול שזו מילתא דפשיטא) בהעברתו למקום ששם יוכל למות, שכל סוג של קירוב מיתה הוא בגדר האיסור).

עוד כתב: אמת כי דברי ספר החסידים צריך עיון, כי בתחלה כתב שאם היה איש אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירין החוטב משם דמשמע היפך ממה שכתב אחר כך" (כונת הרב ברורה כי למה אסור להעביר הגוסס למקום שבו יוכל למות משום קירוב מיתה, ומותר להפסיק חטיבת העצים שאף היא קירוב מיתה). "אלא שיש לתרץ הכי ולומר דודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת, או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה, כל זה אסור כדמשמע שם מלשונו. וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמא ההוא, אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור, והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו

ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו, והלכך אסור נמי לשום מפתחות ביהכנ"ס מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממחר יציאת נפשו. ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו הגורם ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה, אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטל ממקום למקום כדי שתצא נשמתו מהרה נראה דודאי אסור דהא מניח אצבעו על הנר. עד כאן לשון הרב "שלטי הגבורים". ותירץ הרב את הסתירה שבדברי "ספר חסידים" בהקדימו, כי כשם שאסור לקרב מיתתו של גוסס, כך אסור להאריך את חייו באמצעים מלאכותיים, והסתמך על דברי "ספר חסידים" עצמו שכתב בפירוש (בסימן תשכ"ג): "אין גורמים לאדם שלא ימות מהרה כגון שהיה אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירים החוטב משם. ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות."*) מעתה לחטוב עצים ולהשים מלח על לשונו של גוסס אסור, "וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמא ההוא". כלומר, לסלק דבר חיצוני הגורם עכוב יציאת הנפש מותר, והטעם פשוט כיון שכבר הגיעה שעתו של זה למות כדרך הטבע, ורק חטיבת העצים וגרגיר המלח ששמו על לשונו להאריך חייו הם המעכבים יציאת הנפש בעתה, זה מותר לעשות לסלק העכוב. "אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור".

פשוט ביותר שעתה מדבר הרב באופן שאדם זה טרם הגיע זמנו ליפטר מן העולם, אלא שרבו יסורי גסיסתו, ולכן רוצים למהר

(*) ודבר זה נכון הוא הלכה למעשה שאסור לעכב מותו של אדם באמצעים מלאכותיים, פרט כמוכך לרופאים אם חושבים שבהארכת חיי הגוסס יוכלו למצוא מרפא למחלתו. ועיין בשו"ת "שבות יעקב" או"ח ח"א סימן י"ג, וזה פשוט וברור.

מיתתו טרם עת, זה אסור. והביא שתי דוגמאות "והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו. והלכך אסור נמי לשום מפתחות ביהכנ"ס תחת מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממחר יציאת נפשו". שתי דוגמאות אלה מלמדות אחת על רעותה, כשם שהנחת מפתחות ביהכנ"ס תחת מראשותיו אין בה שום איסור משום הזזת המת שהיא קירוב מיתתו במעשה ובפועל (וכך גם כתבו כל מפרשי השו"ע לשיטתם ופירושם) והאיסור הוא משום קירוב מיתתו ע"י פעולה סגוליית, כך ההזזה שמדבר בה הרב היא סגוליית שחושבים שבפינה אחרת שבחדר תמחר נפשו לצאת וכמו שביארנו לעיל. והעברת מיטתו ממקום זה לאחר נעשית בודאי בכל הזהירות שעצם התנועה לא תגרום למותו, והאיסור הוא מעצם המחשבה שבפינה השניה ימות מהרה. ולכן פעולות אלה שמקרבות המיתה טרם עת אסורות. ולבסוף בא למסקנא הברורה שסילוק הגורם המעכב שמותר אינו דוקא כאשר הונח אותו גורם בידים, דוגמת גרגיר המלח, כי באמת עיקר ההיתר הוא משום שהגיעה עתו של זה להפטר מן העולם מבחינתו הטבעית, ורק אותו גורם חיצוני מעכב, "ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו הגורם ואין בכך כלום".

מעתה, דברי רבנו הרמ"א שמקורם בדברי הרב "שלטי הגבורים" פשוטים וברורים, שבא להוסיף על דברי מרן איסור קירוב מיתה שלא בפועל ובמעשה, אלא ע"י פעולות סגוליות אף שהן בחינת גרמא בלבד, "וכן אסור לגרום למת שימות מהרה" (דוק: לגרום) והביא את שלשת הדוגמאות, הנוצות, העברה למקום אחר, ומפתחות ביהכנ"ס, שמטרת עשייתם "כדי שיפטר" כלשונו. והתיר לסלק הגורם המונע, כחטיבת עצים וגרגיר מלח, וכמו שנתבאר לעיל.

אלא שעדיין נותר לנו להבין עומק החילוק שבין הסרת כר, להסרת גרגיר מלח, שכן שניהם בחינת מעכבים המונעים המיתה (עיין בט"ז וש"ך ועוד). ולכן רבים הם המתירים הסרת הכר, וכבר כתב הרב בעל "שלטי הגבורים" שרבותיו חלקו עליו והתירו. וכן הר"ר איש איגרא כתב להתיר. ואף שרבינו הרמ"א פסק לאסור, הנה מצאנו לגדול שבאחרונים בעל "שיירי כנה"ג" (ביו"ד סי' של"ט בהגהות הטור) שכתב להתיר, עיין בדבריו כי קצר המצע מלצטט דבריו.

מכונת הנשמה מלאכותית

ברור שלא כתבנו כל הנ"ל כדי לברר דין נוצות שבכר וגרגיר מלח, אלא שדין הגרגיר שמותר להוציאו מלשון הגוסס, הוא הדמיון השלם למכונת הנשמה מלאכותית. כי היתר הוצאת גרגיר המלח הוא מוסכם ופשוט לדעת כל הפוסקים ללא שום חולק, ונתבאר עיקר הטעם מפני שאין זה אלא הסרת המונע. וכבר נתבאר כמו"כ שגרגיר מלח זה הושם בלשון החולה כנראה כדי להאריך את חייו תוך תקווה למצוא מרפא למחלתו (עיין בבית-לחם-יהודה שעל גליון השו"ע). ועתה כאשר רואים אותו גוסס, וגרגיר המלח מאריך יסורי גסיסתו מותר לסלקו. מעתה הרי מכונת הנשמה היא דומה בדומה ממש, שחולה זה כאשר הובא אל בית-החולים במצב מסוכן חיברו אותו מיד אל מכונת ההנשמה, והחיווהו חיים מלאכותיים כדי לנסות לטפל בו ולרפאתו. וכאשר נוכחים הרופאים לדעת שאין מזור למכתו, הרי פשוט שמותר לנתק את החולה מן המכשיר שאליו חובר. והדבר מותר מכל-שכן, שהלא החולים שעסקנו בהם בהלכה הם

עדיין נושמים בכחות עצמם, ואעפ"כ כיון שרואים שנפשם רוצה לצאת אלא שאותו גרגיר מלח מעכב מותר לסלקו ולאפשר להם למות, כ"ש בזמנינו שאותו חולה הקשור למכונת הנשמה אין ביכלתו לנשום כלל בכחות עצמו וכל חייו באים לו רק מכח מכונה זאת.

זאת ועוד, שגם אותו טעם שכתב המאירי לפקוח נפש של חיי שעה, כדי שיחזור בתשובה ויתודה אינו תופס בנדון דידן, שכן חולים הקשורים למכונת הנשמה הם חסרי הכרה בחינת צמח. אלא שעוד יותר נראה לענ"ד שאם גם ירצו הרופאים להמשיך ולהחיותם בעזרת מכונת הנשמה אינם רשאים לעשות כן, שהלא כבר נתבאר שאסור להאריך חייו של גוסס באמצעים מלאכותיים כגון לשים מלח על לשונו או לחטוב עצים כאשר אין יותר סיכויים לחייו. אמנם, בהלכה מדובר בגוסס החי בכחות עצמו ולכן גם יסוריו גדולים, משא"כ בנדון דידן שאין הוא מרגיש שום כאב וצער, אעפ"כ נראה לענ"ד שלא זו בלבד שמותר לנתקו ממכונת ההנשמה, אלא שיש גם חובה לעשות כן, כי הלא נפשו של אדם שהיא קנינו של הקב"ה, כבר נטלה הקב"ה מאדם זה, שהרי מיד בסילוק המכונה ימות. ואדרבא על ידי ההנשמה המלאכותית אנו משאירים בו את נפשו וגורמים לה (לנפש ולא לגוסס) צער שאין היא יכולה ליפרד ולשוב למנוחתה.

ולכן נראה לענ"ד שמותר לכם כאשר באתם לכלל החלטה ברורה שאין עמה שום ספק ופקפוק שאין יותר סיכוי לאדם זה להתרפא, לנתק אותו ממכונת ההנשמה, ותוכלו לעשות זאת ללא שום נקיפת מצפון.

וה' רופא כל בשר יעמוד לימינכם ויעזור לכם להביא מזור ומרפא לכל הזקוקים לכך.